

POVIJESNI ASPEKT "HRVATSKOGA PITANJA" U DRUGOME SVJETSKOM RATU 1941-1945.

NADA KISIĆ KOLANOVIĆ

Propitivanje nacionalnoga i državnog identiteta i kontinuiteta u povijesnoj se znanosti pretvara u potragu za procesima dugotrajnog djelovanja. Mada povijest Hrvatske ostaje širom od povijesti njezine države, u dinamici političkih ideja nacionalna država nedvojbeno nadilazi život jedne epohe i jedne generacije. U velikoj konvulziji modernoga vremena kao što je Drugi svjetski rat ideja hrvatske državnosti iznimno je sveprisutna, a njen pojavni oblik pretače se u dva simultana povijesna ostvarenja. Upravo to je razlikovna crta hrvatske stvarnosti 1941-1945. putem koje možemo razumijeti njene povijesne nade, ostvarenja i stradanja. Ta slika očituje tragičnu podjeljenost u borbi za ovladavanje potencijalnim državnim prostorom i odvija se kroz sučeljavanje dva protivnička pokreta. Prvi, partizanski pokret svoju supstanciju hrani idejom komunizma i višenarodne jugoslavenske državne zajednice, drugi, ustaški pokret hrani se idejom nacionalizma i samostalne države.

Želimo li doći do dubljeg uvida u stvaranje moderne hrvatske države, nužno je pred sobom imati događaje koji otvaraju taj povijesni ciklus. Ovo pak nalaže da se vratimo na položaj Hrvatske u višenacionalnoj jugoslavenskoj državi do 1941. Potom valja dati prostora udjelu vanjskih europskih okolnosti na proglašenje hrvatske države 1941. U samoj srži tih zbivanja jest fašizam/antifašizam kao isključiva razdjelnica koja određuje narav epohe. Ona danas posjeduju zatvorenu prošlost prepuštenu povijesnim istraživačima koji nastoje potaknuti istraživački senzibilitet za nasilja počinjena u njihovo ime u Hrvatskoj. Upravo su ta pitanja predmet ovoga izlaganja.

Položaj Hrvatske u jugoslavenskoj državi do 1941.

Karakter, oblik i posljedice življenja u Kraljevini Jugoslaviji dobro je polazište za analizu "hrvatskoga pitanja" tijekom Drugoga svjetskog rata. Posrijedi je uključivanje Hrvatske u širu državnu cjelinu 1918. godine. Za razdjelnicu je pogodno uzeti odluku Hrvatskoga sabora od 29. listopada 1918. koja je istodobno središnje i ograničene naravi. Odcjepljenjem Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od Austro-Ugarske i ujedinjenjem s ostalim južnoslavenskim zemljama u zajedničku Državu Slovenaca, Hrvata i Srba, stvorena je Država SHS koja je obuhvatila sve južnoslavenske zemlje iz bivše Austro-Ugarske

Monarhije, izuzev Istre, Trsta, Rijeke i dijela Dalmacije jer je te prostore okupirala talijanska vojska. Ujedinjenje sa Srbijom provedeno je na temelju Zaključaka Središnjeg odbora Narodnoga vijeća od 24. XI 1918. i direktivnog Napatka. Što se pak tiče akta ujedinjenja od 1. XII 1918. posebnost mu daje činjenica da Napatka nije poštivan u onom dijelu koji određuje da o uređenju zajedničke države ima odlučiti Ustavotvorna skuština dvotrećinskom većinom članova. Po logici akcije i reakcije mogli bismo kazati da je centralistički koncept Kraljevine Jugoslavije iznijedrio hrvatski opozicijski građanski pokret koji je svoj najveći zamah dobio u Hrvatskoj republikanskoj seljačkoj stranci na čelu sa Stjepanom Radićem. U spomenutom okviru valja prosuđivati i pojavu nacionalističke i separatističke političke skupine koja je svoje začetnike imala u Hrvatskoj stranci prava. Njezini su čelnici kritizirali Narodno vijeće da je nakon 29. listopada 1918. napustilo politički ideal stvaranja samostalne hrvatske države. Nakon tragičnog atentata na Radića u lipnju 1928. hrvatski su predstavnici napustili jugoslavenski parlament, a događaji su poslužili kralju Aleksandru I. Karađorđeviću da 6. siječnja 1929. uvede apsolutistički režim, do te mjere da ne možemo izbjeći pitanje o istodobnom napuštanju kompromisnoga nacionalnog unitarizma u korist unitarističkog modela vladanja nad nesprskim narodima. Hrvatska je građanska opozicija u vremenu između 1929. i 1931. osuđena na paralizu i političku emigraciju. U tom se ozračju razvija ustaški pokret kao tajna revolucionarna organizacija hrvatskih nacionalista koja svoj ustroj dobiva tijekom 1930.¹ U lipnju 1933. u trenutku kada je pokret bio još ideološka nada, obznanjen je vjerojatno najvažniji politički tekst u emigrantskom ustaškom pokretu - "Načela hrvatskog ustaškog pokreta". Hrvatski nacionalisti kao svoj glavni cilj sažimaju stvaranje hrvatske države, a sva sredstva na putu njenog ostvarenja smatraju legitimnima.² Vođa ustaškog pokreta Ante Pavelić, koji je u emigraciju otišao u siječnju 1929., bio je relativno nepoznat i nepriznat političar. Njegovi saveznici bili su tek makedonski desni nacionalisti s kojima se našao objektivno solidaran protiv Jugoslavije. Pavelić je uspio izgraditi emigrantsku mrežu u Italiji, ali je ustaška organizacija u domovini bila prilično tanka. Mada se vođa talijanskoga fašizma B. Mussolini bavio mogućnošću uklanjanja jugoslavenskoga kralja, atentat na Aleksandra u Marsellesu početkom listopada 1934. bio je djelo ustaša koji su preneli sa zaključkom da su uklonili hrvatskoga neprijatelja broj jedan. Ovaj čin međunarodnog terorizma poništio je legalistički stil prve hrvatske političke i intelektualne emigracije (Stjepan Sarkotić, Stjepan Duić i Ivan Perčević).

Udio vanjskih okolnosti na samopostojanje hrvatske države 1941-1945.

Zadržimo se sada na godini 1941. koja je nemilosrdno razotkrila svu krhkost jugoslavenskoga unitarističkog režima. Nekoliko elemenata treba uzeti u obzir u silaznoj paraboli Kraljevine Jugoslavije. 26. kolovoza 1939. bila je stvorena Banovina Hrvatska kojom je skrojen kontramodel jugoslavenskome unitarizmu. Nije teško vidjeti, primjerice da su srpski nacionalisti Knezu namjesniku Pavlu Karađorđeviću zamjerali zbog oportunitizma, te da je njegova dobra volja da reformira Jugoslaviju i sklopi sporazum sa

1) Više o tom: J. Jareb, *Pola stoljeća hrvatske politike*, Zagreb, 1995., (pretisak) 43. Usp. također: F. Jelić, Butić, *Ustaše i NDH 1941-1945*, Zagreb, 1977., 21.

2) Usp. *Načela hrvatskog ustaškog pokreta*. Obradio D. Crljen, Zagreb, 1942. Od programske literature koja je tumačila ciljeve ustaškoga pokreta treba spomenuti "Ustav Ustaš, hrvatske revolucionarne organizacije" tiskan sredinom 1932. Tekst vidi u: *Ustaša, dokumenti o ustaškom pokretu*. Priredio P. Požar, Zagreb, 1995.

Zagrebom umnogome doprinijela njegovoj izolaciji u srpskim krugovima. Jugoslavenski krunski savjet prihvatio je 6. ožujka Hitlerovu ponudu da Jugoslavija uz stanovita jamstva pristupi Trojnome paktu (poštivanje teritorijalne cjelovitosti, uzimanje u obzir njenih interesa za lukom Solun). Potom je 27. ožujka uslijedio državni udar u kojemu je srušena jugoslavenska vlada potpisnica Trojnog pakta, a kralj Petar II. Karađorđević proglasio se punoljetnim. Nakon puča u Beogradu, vođa HSS-a Vladko Maček 3. travnja 1941. formalno ulazi u novu vladu Dušana Simovića. Maček u razgovoru s njemačkim emisarima odlučno odbija raspravljati o odcjepljenju Hrvatske. Opća politička napetost u Jugoslaviji pokreće različite snage i interese. Ideju samostalne hrvatske države oživljava čelnik desnih nacionalista Slavko Kvaternik koji 10. travnja 1941. proglašava osnivanje Nezavisne Države Hrvatske. Oči nacije bile su uprte u Mačeka, ali on se kao političar naklonjen zapadnim demokracijama odmjereno povukao. Ustaškom pokretu dodijeljena je uloga kojoj je bio ponajmanje dorastao. Mnogi su Hrvati proglašenje samostalne države doživjeli kao znak vremena, no paradoksu je u tome da su 10. travnja oko 18 sati u Zagreb ušle njemačke tenkovske i motorizirane postrojbe koje je novi režim dočekao kao saveznike. Recimo najzad i to da će ratni događaji omogućiti Komunističkoj partiji Jugoslavije da iziđe iz političke izolacije. Za hrvatski narod komunisti nisu vidjeli nikakve perspektive izvan federalizirane nadnacionalne Jugoslavije. Proglas hrvatskih komunista, tiskan nedugo nakon proglašenja NDH, upućuje ustaški pokret i hrvatske nacionaliste da pod izlikom "borbe protiv velikosrpske hegemonije" krče put "njemačkim, talijanskim i mađarskim imperijalistima".³ Bila je to doista kobna točka jer se Mussolinijeva Italija i Hitlerova Njemačka pojavljuju u ulozi babice i grobara NDH. U jugoslavenskoj historiografiji ona je proizvela potpuno obezvređenje ideje samostalne hrvatske države stvorene 1941. Na nju se gledalo kao na rezultat izvanrednoga ratnog stanja, nespojiv s odredbama međunarodnoga prava.⁴ Čini se da nam mnogo više prostora za povijesno objašnjenje ostaje ukoliko NDH ne označimo kao državu već kao politički režim koji je pretendirao kontrolirati državni aparat, a država u pitanju je, razumije se, Hrvatska.⁵ Bilo kako bilo, u trenutku svojega rođenja NDH je mobilizirala inteligenciju i vrlinu brojnih poklonika. Budući da ustaški režim nije odgovorio očekivanjima, događaji ne kreću jednoznačnim smjerom. Sukob ustaškog pokreta i partizanskog pokreta pretvara se u sukob dvije ideologije unutar hrvatskoga društva, fašističke i antifašističke, totalitarne i demokratske.

Ono što u ovom napisu nastojimo razumijeti jest da je Drugi svjetski rat promijenio život Europe, njezine granice, režime i političko vjerovanje. Na europsku pozornicu istodobno je izveo fašizam i boljševizam kao dvije protivničke ideologije. Povijesna stvarnost Hrvatske višestruko je obilježena tim okolnostima. Ne zaboravljamo, naravno, da druga Jugoslavija povijesnu neizbježnost može zahvaliti stvaranju demokratskih sustava nakon 1945. kao i činjenici da je antifašizmu pripala čast pobjede, a fašizmu poraz i anatema. Valja imati na umu da je obnova višenacionalne jugoslavenske države bila dopunjena jamstvima novoga međunarodnog poretka 1945. koji je jugoslavenskim komunistima omogućio slavodobitan ulazak u povijest.

Rat je pružio sjajnu priliku komunizmu u Srednjoj i Istočnoj Europi, što su prilično

3) I. Jelić, *Hrvatska u ratu i revoluciji 1941-1945*, Zagreb, 1978., 280.

4) F. Čulinović u knjizi *Državnopravni razvitak Jugoslavije*, Zagreb, 1983., 240-241, sugeriira da je NDH bila "u stvari samo specifičan oblik fašističke okupacije. Njegov nalaz koriste F. Jelić Butić u monografiji *Ustaše i NDH*, Zagreb, 1977., 96. H. Širotković i L. Margetić u *Povijesti države i prava SFRJ*, Zagreb, 1988., 333-335, iznose mišljenje da NDH "nije stekla uvijek samostalnog subjekta međunarodnog prava" iako je bila "organizirana kao suverena država" te ishodila priznanje desetak drugih država.

dobro opisali renomirani analitičari poput S. Courtoisa i F. Fureta. Oni drže da su veliki udio u procesu legitimizacije komunizma imali antifašizam i zapadni parlamentarni režimi nakon 1945. koji su nacizmu prilijepili etiketu "apsolutnog zla" pa je komunizam gotovo mehanički svrstan u tabor "Dobra".⁶

S druge strane, kada je riječ o antifašističkoj tradiciji, ona za hrvatsko društvo ima osobito značenje. Nakon tragičnoga poraza NDH 1945. Hrvatska je zahvaljujući svome partizanskom pokretu sebi stvorila legitiman društveni i tradicijski status unutar pobjedničkoga antifašističkog bloka koji je trajno promijenio međunarodni poredak. Za povjesničara, međutim, ostaje ono bitno, da ocrtta prostor kojeg komunistički antifašizam ostavlja otvorenim za svakovrsna politička diskriminiranja.

Strukturne deformacije antifašističkoga komunizma i ustaškoga nacionalizma

Današnje promatrače zbunit će činjenica da se tek 1999. pojavila knjiga koja po prvi put vrednuje "zločinsku dimneziju" modernoga komunizma kako s povijesnog, tako i s moralnoga gledišta.⁷ Analitičari komunizma pronašli su dovoljno jake razloge da "rasnim" zločinima pribroje "klasne" zločine. Stoga nema razloga da s distancom od šezdeset godina analiziramo institucije i političku praksu komunističkog antifašizma u okviru totalitarnih i represivnih referenca.

Jedinstvenu priliku za analizu komunističkog nadziranja demokratskog prostora pruža nam upravo Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske. Ta je institucija ustrojena na Plitvicama 13-14. lipnja 1943. kao najviše političko predstavništvo narodnooslobodilačkog pokreta pod vodstvom komunista. Središnja uloga ZAVNOH-a na antifašističkoj pozornici Hrvatske teško je osporiva. Ipak, priroda i način funkcioniranja ZAVNOH-a elementi su koje treba uzeti u obzir kada opisujemo onaj idejni sklop koji se naziva komunistički boljševizam. Partizanski se pokret napajao na izvoru osjećaja vjernosti domovini, slobodi i demokraciji koja je dugo obuzimala imaginaciju ljudi zamračujući i relativizirajući totalitarnu deformaciju komunističkog režima. U tom pravcu, antifašistički ZAVNOH, kao institucija vrijedna pamćenja, pruža prizor mnogo širi od sukoba fašizma i antifašizma. Stoga povjesničar u tu priču mora uvesti i njegovu ograničenu ideološku prirodu. ZAVNOH-ovo lice govori nam o demokratskim vrijednostima slobode, smoopredjeljnja i parlamentarne demokracije, a njegovo naličje oslikava korijene

5) B. Caratan, *Politički realitet i komparativna politika: gencaz jedne politološke discipline*, Politička misao br 3, 1997., 137-138. Caratan smatra da na prostoru Hrvatske (1941.-1945.) "postoje dva u građanskom ratu suprotstavljena politička režima: ustaški i partizanskog pokreta koji su se borili za kontrolu nad potencijalnim hrvatskim državnim teritorijem i za kontrolu državne vlasti".

6) S. Courtois, *Zločini komunizma*, u: *Crna knjiga komunizma*, Zagreb, 1999., 1-34. F. Furct u knjizi *Prošlost jedne iluzije. Ogled o komunističkoj ideji u XX. stoljeću*, Zagreb, 1997., 13-14, zaključuje da obje ideje i fašistička i komunistička "stječu privlačnu snagu naspram prizoru velike krize, a moć koju one obnašaju nad imaginacijom ljudi gura u zaborav nasilja počinjena u njihovo ime u Njemačkoj i SSSR-u". Isto tako Furct naglašava kako komunistička ideja "raspolož adutima koje njezina suparnica nema. Ona je univerzalistička te se dakle može svjediti svim ljudima, a ne samo jednoj naciji ili izabranom rasi".

7) Ovdje posebno valja navesti već spomenuto djelo skupine autora: S. Courtois, N. Werth, J. L. Pannic, A. Paczkowski, K. Bartošek, J. L. Margolion, *Crna knjiga komunizma*, Zagreb, 1999., koje nastoji nadoknaditi golem zaostatak što ga istraživanje komunističkog terora bilježi u odnosu na istraživanja nacističkih zločina. Autori na dokumentaran način pokazuju kako je moć države stavljena u službu zločinačke politike i prakse u komunističkim sustavima.

komunističkog totalitarizma. Tako i sam ZAVNOH zbog nacionalnog obilježja biva dvojbena po ciljevima i po sredstvima. Poznato je da je neke ZAVNOH-ove odluke jugoslavenski partijski vrh poništio s naslova "klizanja u separatizam". To možemo vidjeti po još jednome sukobu, u ovom slučaju prvoga političkog čovjeka KPH Andrije Hebranga i jugoslavenskog Politbiroa 1944. godine. Taj je sukob imao narav neizbježnog sukobljavanja između jugoslavenskoga centralizma i hrvatskoga republikanizma. To nipošto ne znači da su hrvatski komunisti bili nacionalisti, već da su antifašističke institucije u svom krilu razvijale monolitni boljševički komunizam. U tom pravcu oblikuje se i institucija Narodno-oslobodilačkog Fronta koja je trebala utjeloviti u savez sve stranake demokratskoga i antifašističkog usmjerenja. No neki građanski političari koji su pohrili u pomoć malobrojnoj hrvatskoj ljevici, ali nisu imali simpatije za komunizam, bili su odstranjeni iz pokreta. Tu dvosmislenost antifašističkih institucija dobro oslikava sudbina političara liberlane demokracije, poput B. Magovca i A. Košutića koji su bili uhićeni nedugo nakon pristupanja partizanskom pokretu otpora.

Valja poći i dalje pa reći da Hrvatska povijest 1945. ulazi u period slabljenja tradicije demokratske kulture. Rezultat komunističke vladavine jest razaranje civilnoga društva. Ono što se s tim u vezi smatra važnim razumijeti jest da je bit fenomena komunističkoga terora zločin protiv osoba. Tragični događaji uslijedili su i nakon 1945., jer se "antifašisti" u osudi "fašističkog" svijeta služe upravo oružjem toga svijeta. Ovo pak nužno nalaže da bacimo pogled na poslijeratno pravosuđe, posebice pogubljenja hrvatskih nacionalista u političkim procesima. Prisjetimo se osude i ekzekucije 11 ministara Vlade NDH. Prema izračunu jednoga povjesničara vojni sud komande Zagreba između svibnja i kolovoza 1945. donio je 2126 presuda, dakle, mjesečno 600 presuda, a dnevno više od 20.⁸

Pitanje koje danas nastojimo iznova razumijeti jest ustaški nacionalizam u kojemu Hrvati također nalaze i stalan osjećaj krivnje, svoju nečistu savjest. S jedne strane, tumačenje NDH u isključivoj optici fašizam/antifašizam mnoge je probleme ostavilo na površini. S druge strane, pitanje ustaštva u historiografskoj literaturi nije istraženo do uopćene razine kritike rasnih ideologija modernoga vremena. Tema genetičke povezanosti ustaške i fašističke ideologije tek čeka na dublje arhivsko istraživanje. U svakome slučaju ustaški pokret odbacuje demokratski univerzalizam te pojam nacije oblikuje s rasnim naglascima. Ne namjeravamo ovdje potanko ocrtati sve okolnosti već ukazati na njihovu dubinu putem dva zakona: "Zakonske odredbe o rasnoj pripadnosti" i "Zakonske odedbe o zaštiti arijevske krvi i časti hrvatskog naroda" koje su obznanjene 30. travnja 1941. Pod rasnim manjinama koje se razlikuju od hrvatskoga naroda podrazumijevaju se Židovi i Cigani. Konačni cilj arijske države bio je da se "riješi nearijskog elementa, napose Židova".⁹ Zbog takvih je odredbi ustaški režim razgradio sam sebe pripremajući svoj neslan završetak.¹⁰

Potrebna je i suptilnija obrada ustaškoga režima da bi se vidjelo u kojoj je mjeri izvedenica totalitarnih sustava. Budući da je ustaška doktrina nacionalnu državu postavila kao apsolutnu vrijednost, svi se elementi građanskogapolitičkog sustava: političke stranke, sabor, javno mnijenje, s tog stajališta pokazuju suvišnima. Nema bolje ilustracije za to od Hrvatskog Državnog Sabora (HDS) NDH koji je sazvan u veljači 1942. Izvorni nam

8) J. Jareb, *Zlato i novac Nezavisne Države Hrvatske iznesen u inozemstvo 1944. i 1945.*, Zagreb, 1997, 9.

9) Narodne novine NDH br. 43. od 4. lipnja 1941.

10) O deformiranoj strukturi ustaškoga režima svjedoči broj židovskih žrtava na teritoriju NDH koji prema demografskom izračunu iznosi 19 tisuća Židova (bč žrtava deportiranih u njemačke koncentracijske logore). Usp. V. Žcrjavić, *Demografski pokazatelji o stradanju Židova u NDH*, u: *Antisemitizam, holokaust antifašizam*, Zagreb, 1996., 133-147.

dokumenti ne ostavljaju mjesta za dvojbu da HDS nije smatran plodom izborne demokracije već plodom autoritarnoga sustava. Štoviše, pravni teoretičari poput Eugena Sladovića bez kompleksa posuđuju ideje o državnom ustroju od teoretičara nacionalsocijalizma, primjerice Carla Schmidta. Sladović je tako potvrdio pravila i logiku da je u NDH izvršna vlast, tj. državni poglavar i vlada, neovisna od državnoga sabora. U takvim okolnostima odbacuje se načelo trodiobe vlasti i daje se primat državnom poglavaru, koji je “glava i predstavnik države i državnog vrhovništva, koje je uključeno u mističnoj Zvonimirovoj kruni”. Mogli bismo dalje navesti da je državni poglavar “vrhovni zakonodavac, vrhovni glavar državne uprave i vrhovni zapovjednik vojske i vođa hrvatskog ustaškog pokreta”.¹¹ Također je i HDS pretrpio značajna konstitucijska ograničenja jer mu je oduzeta ustavna i zakonodavna inicijativa. Ta su ograničenja proizlazila iz dvije zakonske odredbe državnog poglavara A. Pavelića koje su određivale unutrašnju strukturu i Poslovnik sabora.¹²

No, naspram prizora nacionalne isključivosti, nasilja i naviknutosti na nasilje, unutar ustaškog režima pronalazimo prizore kritike tog režima od strane mnogih nacionalista kojima on nije dao dovoljno jake razloge. Recimo i više od toga, hrvatski nacionalisti ne mogu se tek olako izjednačiti kao zakleti neprijatelji demokratskih sloboda niti im je filozofijski obzor istovjetan fašističkom. Istraživač koji prebire arhive mogao bi i na ustaškoj strani navoditi tekstove koji dijele posvemašnji pesimizam glede politike hrvatske državne vlade i ustaškoga vrha. Primjerice, peticijsko pismo zastupnika Hrvatskog Državnog Sabora poglavaru NDH A. Paveliću od 17. studenog 1942. Kratko naslovljen kao “Spomenica” ovaj dokument zaziva demokratske slobode i dijeli posvemašnji pesimizam glede politike hrvatske državne vlade.¹³

Povjesničari danas pred sobom imaju čitav ciklus stvaranja samostalne hrvatske države, otvoren prvom Jugoslavijom 1918. i zatvoren Republikom Hrvatskom 1991. Želimo li sagledati obzor i gradivo toga povijesnog procesa nužno je služiti se kategorijama kontinuiteta i diskontinuiteta, jer što se povijesne znanosti tiče, nema jednostranoga pamćenja i pravocrtanoga razvoja. Posljedica toga uvjerenja jest razložan stav da je suvremena hrvatska država rezultat žrtve i usmjerenih napora više pokoljenja koji se napajaju na demokratskim idejama o slobodi ljudi i naroda.

Na kraju još samo riječ, o povjesničarima, jer ovaj je skup najbolje mjesto da se poradi na jačanju profesionalne svijesti istraživača. U njihovu se angažmanu ponekad očituje pročišćavanje povijesne slike, veća ili manja podešavanja sukladna trenutnim političkim zahtjevima. Ipak, većina povjesničara puninu i jamstvo svoga rada pronalazi u trajnoj povezanosti s izvornim dokumentima kako ne bi postali plijenom političkoga duha vremena. U ovoj crti prepoznat ćemo i opće pravilo da nema slobodne historiografije bez kritičke analize dokumenata kao i dostupnosti i otvorenosti arhiva svim istraživačima.

11) E. Sladović, *Državni ustav i državno pravo*, Hrvatska smotra, br. 7-8, 1942; br. 9, 1942, 522-533; br. 10, 1942, 601-607.

12) Zakonska odredba o Hrvatskom državnom saboru od 24. siječnja 1942. u: *Zbornik zakona i naredaba NDH*, Zagreb, Godišće II. (1942.), br. 3, 93-94 i Zakonska odredba o poslovanju Hrvatskoga državnog sabora od 20. veljače 1942. u: *Zbornik zakona i naredaba NDH*, Zagreb, Godišće II. (1942.), br. 6, 212-215.

13) HDA, Hrvatski državni sabor. Predsjednički spisi br. 445/42, Spomenica Poglavlniku od 17. studenog 1942. U tom se dokumentu na udaru kritike našla Pavelićeva politika prema Italiji, osobito razgraničenje na temelju Rimskih ugovora Pavelić-Mussolini od 18. svibnja 1941. Zastupnici uostalom tvrde da je NDH razarana rukom vlastitih stvaratelja, stoga drže nužnim promjenu unutrašnje i vanjske politike. Ukratko, zahtijeva se “vraćanje punc pravne sigurnosti u zemlji i zaštita slobode, života i imovine građana bez razlika”. Također se zahtijeva uvođenje redarstvenog nadzora nad logorima i njihovo “postepeno raspuštanje” i općenito sprječavanje zlorabe i korupcije vlasti.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LII
ZAGREB 1999.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LII, str.1-250, Zagreb 1999.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Mirjana Gross

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:

Horetzky